Ulkoministeriö
Utrikesministeriet

VN/31469/2024
VN/31469/2024-UM-1

7.11.2024

Oikeudellinen erityisasiantuntija Sara Fahmy
Maahantuloasioiden yksikkö (KPA-20)

Ulkoministeriön asiantuntijalausunto

HE 169/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain 1 ja 24 § :n muuttamisesta

Viite: Maa- ja metsätalousvaliokunnan asiantuntijakuuleminen perjantaina 8.11.2024 klo 9.00

Ulkoministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua valiokunnalle esityksestä ja lausuu seuraavaa:

Yleistä esityksestä

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annettua lakia (kausityölaki, 907/2017). Lain soveltamisalaa ja asetuksenantovaltuutta muutettaisiin siten, että luonnontuotteitten keruu voitaisiin valtioneuvoston asetuksella lisätä sääntelyn piiriin.

Esitys merkitsee Suomen maahantuloasioita hoitavien edustustojen kannalta sitä, että Thaimaasta ja muista viisumivelvollisista maista tulevat luonnonmarjojen kerääjät voisivat hakea kausityöviisumia satokauden ajaksi luonnonmarjojen keruuseen ja yrityksen ja kerääjän olisi järjestettävä suhteensa työsopimuslain mukaiseksi työsuhteeksi, jotta Schengen-viisumi kausityön perusteella voitaisiin myöntää. Edustusto suorittaisi kausityölain mukaisten edellytysten arvioinnin ja lisäksi EU:n viisumisäännöstön mukaisen maahantulon edellytysten tarkastamisen ja riskiarvioinnin.

Satokauteen 2023 asti luonnonmarjankerääjien maahantulo turistiviisumilla

Kerääjiä on saapunut Suomeen vuosia Schengen-viisumilla (nk. turistiviisumi) pääasiassa Thaimaasta. Thaimaalaisten kerääjien maahantulon voitiin katsoa tapahtuvan tavallisella Schengen-viisumilla, sillä heidän katsottiin jäävän työsuhteisuuden ja kausityölain ulkopuolelle. Satokaudelle 2022 ulkoministeriö tiukensi Schengen-viisumien myöntämisen edellytyksiä arvioimalla aiempaa tiukemmin EU:n viisumisäännöstön mukaista toimeentulovaatimusta johtuen alaan liittyvistä epäselvyyksistä. Tämän jälkeen soveltuvaa maahantuloinstrumenttia thaimaalaisille kerääjille jouduttiin kuitenkin perusteellisesti arvioimaan uudelleen, sillä syksyllä 2023 ilmeni, että suomalaiset marjayritykset ja thaimaalaiset koordinaattorit olivat satokaudelle 2023 solmineet työsopimuksia thaimaalaisten luonnonmarjankerääjien kanssa. Tämän seurauksena ulkoministeriö keskeytti satokaudelle 2024 turistiviisumihakemusten vastaanoton luonnonmarjojen keruuseen Suomen Bangkokin suurlähetystössä. Viranomaisyhteistyössä tiedotettiin kerääjien mahdollisuudesta hakea Suomeen työntekijän oleskelulupaa satokaudelle 2024. Taustalla oli kerääjien työsuhteisuuden lisäksi mm.

viime vuosina nousseet vakavat rikosepäilyt ja syytteet ihmiskaupasta, joissa Thaimaasta Suomeen on rekrytoitu kerääjiä ja heitä on saatettu pakkotyöhön ja muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin.

Schengen-turistiviisumia ei ole lähtökohtaisesti mahdollista myöntää henkilölle, jonka matkan tarkoituksena on työnteko Suomessa. Näin ollen ulkoministeriöllä ei enää ole oikeudellista perustetta myöntää luonnonmarjankeruuseen Schengen-turistiviisumeita.

Kausityöviisumi jatkossa soveltuva maahantuloinstrumentti marjankeruuseen

Ulkoministeriö katsoo viisumiviranomaisena, että kausityöviisumi olisi jatkossa soveltuva maahantulolupa lyhytkestoiseen, korkeintaan 90 vuorokautta kestävään luonnonmarjojen keräämiseen. Thaimaasta Suomeen marjasatokaudeksi rekrytoitujen henkilöiden luonnonmarjojen keruu on käytännössä kausiluonteista työntekoa ja ala nojaa vahvasti ulkomaalaiseen työvoimaan. Kerääjien työsuhteisuuden edellyttäminen maahantuloluvan myöntämiseksi toisi merkittäviä parannuksia kerääjien oikeuksiin ja sitä kautta edistäisi työperäisen hyväksikäytön ehkäisemistä ja torjuntaa alalla, jolla on esiintynyt vuosia vakavaa, rakenteellista työperäistä hyväksikäyttöä mukaan lukien ihmiskauppaa. Kyse on haavoittuvassa asemassa olevista henkilöistä, jotka tulevat usein heikoista sosio-ekonomisista lähtökohdista kotimaassaan. Kerääjien maahantulo olisi tarkoituksenmukaisempaa mahdollistaa kausityöluvalla kuin työntekijän oleskeluluvalla, koska työnteko Suomessa on lyhytkestoista ja satokausi ennakoitavissa.

Ulkoministeriö katsoo, että voimassa oleva marjalaki (487/2021), jossa oletuksena on viisumivelvollisten, ei-työsuhteessa olevien luonnonmarjojen kerääjien maahantuloluvan perustuminen turistiviisumiin, ei suojaa riittävästi kerääjiä työperäiseltä hyväksikäytöltä. Ennakkovalvonnan kautta Suomen Bangkokin edustusto ei ole marjalain voimaantulon jälkeen kerääjien turistiviisumihakemusten käsittelyn aikana saanut yksilöllisen hyväksikäyttöriskin ja viisumiharkinnan kannalta olennaisia tietoja. Marjalain mukaisessa ennakkovalvonnassa arvioidaan luonnontuotekeruualan toimijan luotettavuutta huomioiden muun muassa, miten toimija on hoitanut lakisääteiset vakuutus- ja muut maksunsa sekä toimijan mahdolliset ulosotossa olevat velat. Käytännössä kaikki yritysten luotettavuuslausunnot ovat olleet myönteisiä ja kaikki työnantajat täyttivät edellytykset toimia marjalain mukaisina toimijoina vielä satokaudella 2023, jonka jälkeen ilmeni pian lukuisia uusia, vakavia hyväksikäyttötapauksia.

Kerääjien työsuhteisuuden edellyttäminen välttämätöntä hyväksikäytön ehkäisemiseksi

Ulkoministeriö pitää ehdottoman tärkeänä esityksen tavoitetta parantaa luonnonmarjankerääjien asemaa. Ilman työsuhdetta kerääjien oikeudellinen asema ei ole ollut yhtä turvattu kuin muilla kausityöluvalla tai oleskeluluvalla Suomeen saapuvilla ulkomaalaisilla työntekijöillä. Työsuhteisuuden ollessa kausityöluvan yhtenä edellytyksenä, taataan kerääjille vähimmäisansiot ja oikeudenmukaiset työolosuhteet. Liiketoiminnan riski siirtyisi kerääjiltä yrityksille, mikä konkreettisesti edistäisi kerääjien asemaa. Ehdotettu muutos takaisi kerääjille maahantulolupaprosessissa työnantajan vakuuttaman palkan ja sovellettavassa työehtosopimuksessa vaaditun minimitoimeentulon.

Kerääjien työsuhteisuuden edellyttäminen osana maahantulolupaprosessia selkiyttäisi olennaisesti myös varsinaista viisumiharkintaa antaen selkeän lainsäädäntökehikon, jossa viisumeita voidaan jatkossa kerääjille myöntää. Kausityöviisumeissa luvan epäämisen perusteet ovat laajemmat kuin tavallisessa Schengen-viisumissa, jossa viisumin epäämiseen sovelletaan vain EU:n viisumisäännöstöä. Kausityöviisumin mahdollinen epääminen voidaan tarvittaessa perustaa kausityölain 7 §:n mukaisesti työnantajasta johtuviin syihin, mikäli työnantajalle on esimerkiksi määrätty seuraamuksia työnantajavelvoitteiden rikkomisesta tai kausityölain mukaisten velvoitteiden vakavasta laiminlyönnistä tai hän ei ole noudattanut työntekijöiden oikeuksiin, työoloihin tai työehtoihin liittyviä velvoitteitaan.

Vaikka kerääjien asema paranee olennaisesti, työsuhteisuus ei poista mahdollisuutta ulkomaalaisten, kausityöviisumilla saapuvien kerääjien hyväksikäyttöön. Ulkoministeriö pitääkin tärkeänä, että luonnonmarjankerääjien maahantuloon liittyviin epäkohtiin puututaan välittömästi. Luonnonmarjojen keräämiseen liittyvää seuranta- ja kehittämistyötä on jatkettava viranomaisyhteistyössä tiiviisti.

Ulkoministeriöllä onkin kuluneesta kaudesta 2024 erittäin myönteisiä havaintoja onnistuneesta viranomaisyhteistyöstä, jonka tavoitteena on ollut työperäisen hyväksikäytön ennalta ehkäiseminen.

Kerääjien työsuhteisuus tärkeää Thaimaalle

Lopuksi on huomattava, että Suomen viranomaiset eivät voi puuttua vieraiden valtioiden viranomaispäätöksiin tai lainsäädäntöön vaikuttamalla esimerkiksi Thaimaan viranomaisten omille kansalaisilleen myönnettävien maastapoistumisviisumien (nk. exit-viisumit) myöntämiseen. Thaimaan työministeriö säätelee ulkomaille lähtevien työntekijöiden (ml. luonnonmarjojen kerääjät Suomeen) määrää ja määrittää edellytykset luvan saannille. Kuluneen satokauden aikana välittyneen tilannekuvan perusteella kerääjät tulevat tarvitsemaan exit-viisumit myös tulevina satokausina Suomeen saapumiseksi. Siten thaimaalaisille kerääjille myönnetyt kausityöviisumit eivät välttämättä takaa tarvittavan työvoiman saatavuutta suomalaiselle marja-alalle.

Thaimaa on pitkään esittänyt luonnonmarjankerääjien työsopimussuhteisuutta ja heidän saattamista Suomessa kausityölain piiriin. Ulkoministeriö katsoo luonnonmarjankerääjien saattamisen kausityölain piiriin olevan odotettu muutos Thaimaassa ja positiivista etenkin Suomen ja Thaimaan välisille suhteille. Suomen ja Thaimaan kahdenväliset suhteet ovat hyvät ja niillä on pitkät perinteet. Thaimaa lukeutuu Suomen tärkeimpiin kauppakumppaneihin Kaakkois-Aasiassa ja taloudellista yhteistyötä on monilla eri aloilla. Viime vuosina thaimaalaisiin luonnonmarjankerääjiin kohdistuneet työperäiset hyväksikäyttötapaukset, luonnonmarja-alan yrityksiin kohdistuvat vakavat rikosepäilyt sekä ihmiskauppa ovat nousseet toistuvasti suomalaisessa mediassa esiin ja vaikuttaneet negatiivisesti Suomen ja Thaimaan välisiin suhteisiin. Thaimaan viranomaiset ovat reagoineet thaimaalaisten luonnonmarjankerääjien puutteellisiin olosuhteisiin sekä luonnonmarja-alan yrityksiä koskeviin rikosepäilyihin ja tuoneet esiin alalla vallitsevia ongelmia ja vaatineet ongelmien korjaamista sekä olosuhteiden parantamista.

Esitys on kolmansista maista saapuvien luonnonmarjankerääjien maahantuloon kokonaisvaltaisesti toimiva, pitkän aikavälin ratkaisu satokaudesta 2025 eteenpäin.

Jakelu Maa- ja metsätalousvaliokunta

Tiedoksi KPA-01, KPA-02, KPA-20, Suomen Bangkokin suurlähetystö